

VEJLEDNING TIL SEKSUALUNDERVISNING I SILKEBORG KOMMUNE

0.-3. KLASSE

| KOLOFON |

UDGIVET AF:

Sundhedsplejen og Skoleafdelingen
i Silkeborg Kommune marts 2015

Revideret november 2016. Revideringen
er gennemført med støtte fra Sundhedsstyrelsen.

INDHOLD:

Lone Smidt, National projektleder, Sex & Samfund,
Hans-Jørn Riis, skolekonsulent, Silkeborg Kommune og Lone Dam
Pedersen, sundhedsplejerske, Sundhedsplejen Silkeborg Kommune

REDAKTION:

Hans Jørn-Riis, projektleder, Skoleafdelingen
Lone Dam Pedersen, projektleder, Sundhedsplejen
Lone Smidt, Sex og Samfund Arbejdsgruppe bestående
af sundhedsplejersker og lærere fra projektet
Gitte Strøm, gruppeleder, Sundhedsplejen
Dorte Troelsen, sundhedsplejerske, Sundhedsplejen
Jens Ryge, lærer, Bryrup skole
Kristine Plambeck, lærer, Kornmod Realskole

REVIDERING/OPDATERING NOV. 2016:

Lone Smidt, Sex og Samfund
Ulla Lenler-Petersen, gruppeleder, Sundhedsplejen
Berit Damholm, lærer, Bryrup skole
Hans-Jørn Riis, skolekonsulent, Skoleafdelingen

GRAFIK OG LAYOUT:

Silkeborg Kommune

ILLUSTRATIONER:

Sidsel Brix

| INDHOLD |

04 RETTIGHEDER

06 PERSONLIGE GRÆNSER

08 FØLELSER

10 NORMER OG IDEALER

12 KROP

14 FAMILIELIV

16 REPRODUKTION

FÆRDIGHEDS- OG VIDENSOMRÅDE: RETTIGHEDER

FÆRDIGHEDSMÅL:

Eleven kan samtale om børns rettigheder i relation til familie og skole

VIDENSMÅL:

Eleven har viden om børns grundlæggende rettigheder

TVÆRFAGLIGE MULIGHEDER:

dansk, musik, billedkunst, historie

FORSLAG TIL LÆRINGSMÅL

- Eleverne kan redegøre for børns rettigheder med inddragelse af eksempler fra egen hverdag.
- Eleverne kan forklare, hvad børns ret til at bestemme over egen krop betyder.
- Eleverne kan forklare, hvad Børnekonventionen er.
- Eleverne kan udvikle ideer til, hvordan alle børn i klassen får respekteret deres rettigheder.

FORSLAG TIL AKTIVITETER

- Oplæg og dialog om Børnekonventionen og dens historie.
- Udsmyk klassen med elevernes billedfrise af børns rettigheder, og hvad rettighederne betyder for eleverne i deres hverdag.
- Dialog om børns rettigheder i skolen og hvordan man kan bruge elevrådet til at styrke børns rettigheder på ens egen skole.
- Film og historier om børns rettigheder.
- Cases og dilemmaer om børns ret til tryk og ret til at bestemme over egen krop. Tal om forslag til handlemuligheder, og hvor man kan få hjælp, hvis man har oplevelser med rettigheder, der ikke opfyldes.
- Syng sangen "Alle børn har ret" af Kim Larsen og lav illustrationer til tegningerne. Tal om hvad I i klassen kan gøre for at alle får opfyldt deres rettigheder i klassefællesskabet. Lav klassens egen rettighedssang.
- Film og historier om børn og rettigheder i andre lande.
- Deltag i markeringen af Børnerettighedsdagen i november.

FORSLAG TIL MATERIALER OG HENVISNINGER

Undervisningsmateriale

- Rettigheder online/offline, Uge Sex temamateriale 2017. www.underviserportal.dk, Sex & Samfund
- Find cases, dilemmaer og aktiviteter om rettigheder og grænser fra Uge Sex på www.underviserportal.dk
- Alle børn – en bog om børns rettigheder, Red Barnet, 2014. Undervisningsmateriale om børns rettigheder. Kan bestilles gratis og downloades på www.redbarnet.dk/skole
- Alle børn – om børns rettigheder. Red Barnet. Temaside til 0.-3. klasse med film og opgaver om børns rettigheder på www.redbarnet.dk/skole
- www.kroppelop.dk, Undervisningsmateriale til 0.-3. klasse, Sex & Samfund.
- Find Undervisningsmaterialer om børns rettigheder hos Institut for Menneskerettigheders skoletjeneste på <http://menneskeret.dk/viden/laeringsportalen/grundskole/indskoling>
- Bestil eller download gratis undervisningsmaterialer om børns rettigheder med en global dimension til 0.-3. klasse hos UNICEF på <https://www.unicef.dk/tema-boernekonventionen>
- Alle børn har ret, find tekst til Kim Larsens sang om børns rettigheder på <http://www.kjukken.dk/tekster/kim/alleboernharret.php>
- Demokrati fordi, Institut for Menneskerettigheder og Ungdomsbyen, 2010, Undervisningsmateriale om rettigheder og fællesskaber. Kan downloades hos Institut for Menneskerettigheders skoletjeneste på <http://menneskeret.dk/viden/laeringsportalen/grundskole/indskoling>
- Børnerettighedsdagen, find undervisningsmaterialer og tilmeld jer til Red Barnets Børnerettighedsdag på www.redbarnet.dk/skole

FILM OG TV

- Tryghed, film om retten til tryghed, Historiefabrikken for Sex & Samfund, 2017. Findes på www.kroppelop.dk
- Det er din krop, film om retten til kroppen, Historiefabrikken for Sex & Samfund, 2014. Findes på www.kroppelop.dk

ANDRE LINKS

- www.børneportalen.dk Find oversigter og oplysninger om rådgivningstilbud, børns rettigheder i forskellige situationer og en guide til voksne fagpersoner om at tale med børn og unge om svære emner og deres rettigheder på Børnerådets børneportal.
- Bestil gratis plakater med børns rettigheder hos UNICEF på www.skole.unicef.dk
- www.bornetelefonen.dk Tema om Børns rettigheder. Her kan der også findes cases til brug i undervisningen.

FÆRDIGHEDS- OG VIDENSOMRÅDE: PERSONLIGE GRÆNSER

FÆRDIGHEDSMÅL:

Eleven kan give udtryk for egne grænser

VIDENSMÅL:

Eleven har viden om personlige grænser

TVÆRFAGLIGE MULIGHEDER:

Dansk, billedkunst, idræt

FORSLAG TIL LÆRINGSMÅL

- Eleverne kan give eksempler på hvad de kan lide og ikke kan lide.
- Eleverne kan give udtryk for egne grænser i forhold til fysisk kontakt.
- Eleverne kan beskrive, hvordan grænser kan være forskellige fra person til person.
- Eleverne kan udvikle konkrete forslag til, hvordan man i klassen respekterer hinandens grænser.
- Eleverne kan redegøre for egne grænser for sprog - offline og online.
- Eleverne kan samtale om positive og negative sider ved digital kommunikation.
- Eleverne kan samtale om trivsel og grænser på nettet og sociale medier.
- Eleverne kan give eksempler på, hvordan grænser kan være forskellige i forskellige situationer.
- Eleverne kan udvikle ideer til, hvordan man er en god ven på nettet.

FORSLAG TIL AKTIVITETER

- Lave tegninger/malerier/fotos af ting man godt kan lide og ting man ikke kan lide. Samtale om, hvordan man kan kende forskel på, hvad man kan lide og ikke kan lide.
- Lege og fysiske øvelser om sprog, krop og grænser og om at mærke og sætte grænser.
- Samtale om grænser for fysisk berøring ud fra tegninger, hvor børn reagerer på forskellig måde på fysisk berøring.
- Film, fysiske øvelser og samtale om retten til kroppen, og hvordan man kan sige fra, hvis nogen overtræder ens ret til at bestemme over egen krop.
- Se film og læs tekster med børn i situationer, hvor de får overskredet deres grænser. Lav små rollespil og lad eleverne komme med bud på, hvad man kan gøre i disse situationer. Spil de forskellige forslag til handlemuligheder igennem og tal om fordele og ulemper ved de forskellige måder at handle på.
- Samtale om fiktive cases med andre børn, der har brug for gode råd i relation til situationer om grænser. Eleverne kommer med bud på, hvilke handlemuligheder de børn, der optræder i casene, har.
- Lave taleboblere med ting man kan sige, hvis ens grænse overskrides. Hæng taleboblere op i klassen.
- Udarbejde gode aftaler om, hvordan man kan vise og respektere hinandens grænser for sprog og fysisk berøring i klasseværelset.
- Se film og tal fælles i klassen om positive og negative sider ved nettet, og hvordan man passer på hinanden, når man er et fællesskab på nettet.
- Lave aftaler om hvad der er godt at gøre, og hvad man ikke skal gøre, når man kommunikerer på nettet.

- Lave tegneserier om hvordan man kan håndtere svære situationer, man kan opleve på nettet. Brug eksempelvis elementet "Hvad gør man så?" på kroppelop.dk
- Klassesamtale om udfordringer og handlemuligheder i forhold til grænser på nettet og de sociale medier
- Samtale om de positive aspekter ved i nogle situationer at turde udfordre og prøve sine grænser af.
- Producere små tegnefilm om grænser offline og online i programmet "Go animate"

FORSLAG TIL MATERIALER OG HENVISNINGER

Undervisningsmateriale

- Find undervisningsaktiviteter om grænser, rettigheder og sociale medier fra Uge Sex på www.underviserportal.dk, Sex & Samfund
- Sprog, undervisningsmateriale til dansk, historie, billedkunst og sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab, Destination Trivsel (2016), Sex & Samfund. Findes på www.underviserportal.dk
- Sociale medier, undervisningsmateriale til dansk, billedkunst og sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab, Destination Trivsel (2017), Sex & Samfund. Findes på www.underviserportal.dk,
- www.kroppelop.dk, Undervisningsmateriale til 0.-3. klasse, Sex & Samfund.
- Grib konflikten, af Lotte Christy, det kriminalpræventive råd, 2003. Øvelser om konflikthåndtering, relationer og et godt fællesskab i klassen. Kan downloades gratis på www.dkr.dk.
- Få en snak om undervisningsmiljø, DCUM, 2014. Temakort til indskolingen. Temakortene er en indgang til at få gang i en dialog om undervisningsmiljø i grundskolens mindste klasser. Findes på <http://dcum.dk/undervisningsmiljoe/faa-en-snak-om-undervisningsmiljoe>
- Demokrati fordi, Institut for Menneskerettigheder og Ungdomsbyen, 2010, Undervisningsmateriale, der blandt andet rummer øvelser om klassefællesskaber og relationer. Kan downloades hos Institut for Menneskerettigheders skoletjeneste på <http://menneskeret.dk>

FILM OG TV

- Det er din krop, Sex & samfund (2014), Film om retten til kroppen, Historiefabrikken for Sex & Samfund, findes på www.kroppelop.dk
- På nettet, Sex & Samfund (2016). Film om sprog, trivsel og gode råd på nettet, Historiefabrikken for Sex & Samfund 2016, findes på www.kroppelop.dk
- Beskyt dig selv på nettet, temaside med filmklip og undervisningsaktiviteter til indskolingen om at beskytte sig selv på nettet på DR Skole på <http://www.dr.dk>
- Dine første venner på nettet, Red Barnet (2015), film om at være en god ven på nettet, findes på www.youtube.com

ANDRE LINKS

- Find inspiration til cases til brug i undervisningen på www.bornetelefonen.dk
- Lege sammen, legekatalog med forslag til trivselsfremmende lege fra Red Barnet. Findes på www.redbarnet.dk/skole

FORSLAG TIL SAMARBEJDE MED SUNDHEDSPLEJERSKEN

Sundhedsplejerskerne tilbyder sundhedspædagogiske aktiviteter i 2. og 3. klasse.

Se "Skolesundhedsplejen 6 - 16 år"

Planlæg et forløb sammen med sundhedsplejersken om "Ja-Nej følelser", hvordan siger man fra over for hinanden? Hvordan man mærker, om man har lyst eller ikke lyst til noget og hvordan man kan se hos hinanden om andre har lyst til noget.

FÆRDIGHEDS- OG VIDENSOMRÅDE: FØLELSER

FÆRDIGHEDSMÅL:

Eleven kan beskrive følelsesmæssige reaktioner

VIDENSMÅL:

Eleven har viden om følelser

TVÆRFAGLIGE MULIGHEDER:

Dansk, musik, billedkunst, idræt

FORSLAG TIL LÆRINGSMÅL

- Eleverne kan gøre rede for forskellen på ja og nej følelser/følelsen af rart og ikke rart.
- Eleverne kan samtale om følelserne ked af det, glæde, vrede, angst, ensomhed og sorg.
- Eleverne kan samtale om, hvordan følelser kan komme til udtryk på forskellige måder.
- Eleverne kan give eksempler på sammenhænge mellem følelser og kropssprog.
- Eleverne kan give eksempler på, hvordan følelser kan aflæses i kropssproget.
- Eleverne kan samtale om forelskelse og kærlighed.

FORSLAG TIL AKTIVITETER

- Samtale om følelser og hvad følelser betyder for den måde vi har det på med afsæt i historier og film om forskellige følelser.
- Dilemma og vurderingsøvelser om følelser
- Lave tegninger eller malerier af noget, der gør en glad og noget der gør en ked af det. Dialog om, hvordan man kan mærke forskellen på at være glad og ked af det.

- Interviewe voksne om, hvad der gør dem glade og kede af det og find forskelle og ligheder mellem, hvad der gør børn og voksne kede af det.
- Lave små tegnefilm situationer med forskellige følelser på og i GoAnimate
- Omsætte følelser til figurer i et materiale, der let kan bearbejdes, eksempelvis ler, og tal om figurerens udtryk og situationer, der kan fremkalde de forskellige følelser.
- Spille spil om følelser.
- Lege ståtrold eller andre fangelege, hvor man skal udtrykke en følelse med sin krop.
- Se kortfilm eller små filmklip med situationer hvor nogen bliver glade, kede af det, vrede, oplever sorg, bliver forelskede... etc. Tal om hvordan personerne har det, hvordan man kan aflæse deres følelser på deres ansigtsudtryk og hvad de har brug for i de forskellige situationer.
- Film, højtlesning og læsning af historier om forelskelse og kærlighed.
- Dilemmaøvelser og caseøvelser om forelskelse.
- Lave interviews med forældre og bedsteforældre om deres oplevelser med forelskelse.
- Lytte til musik og sange om kærlighed og forelskelse, eksempelvis fra MGP. Tal om, hvad sangene fortæller om kærlighed og forelskelse.
- Se og tal om kunst, der handler om følelser, forelskelse og kærlighed.

FORSLAG TIL MATERIALER OG HENVISNINGER

Undervisningsmateriale

- Find undervisningsaktiviteter og forløb - eksempelvis dilemma-, cases, spil og vurderingsøvelser om følelser og forelskelse fra Uge Sex på www.underviserportal.dk, Sex & Samfund.

- Ensomhed, undervisningsmateriale til dansk, billedkunst og sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab, Destination Trivsel (2017), Sex & Samfund. Findes på www.underviserportal.dk
- www.kroppelop.dk, Undervisningsmateriale til 0.-3. klasse, Sex & Samfund.

FIKTION

- *Det kilder!* Af Janne Hejgaard, Frydenlund 2010. Gennem de to børn Johanne og Williams oplevelser formidles viden om køn, krop, sex og følelser i et sprog målrettet de yngste skolebørn. Bogen kan med sin umiddelbarhed give svar på de spørgsmål, som børn i målgruppen undrer sig over, og den er velegnet som oplæg til samtale om kroppen og følelser knyttet til det kropslige.
- *Vitello får en klam kæreste* af Kim Fupz Aakeson, Gyldendal 2009. Om drengen Vitello, der absolut ikke leger med tøser. Men den nyttilfattede pige Kamma fascinerer Vitello med sin skøre hamster og sine klamme kys. Kan bruges til et tematisk arbejde med ambivalente følelser samt det at vise og genkende følelser.
- *Garmanns hemmelighed* af Stian Hole, Høst og Søn 2010. En poetisk billedfortælling om drengen Garmann og hans venskab med pigen Johanne. Kan anvendes som højtæltningsbog og til at tale om
- *følelser vedrørende venskab og forelskelse i børnehøjde.*
- *Ritas venskab* af Lilja Scherfig og Otto Dickmeiss, Gyldendal 2008. Billedfortælling om svære følelser og forventninger i et venskab på tværs af kønnene.
- *Pigen og drengen* (Dingo Forbudt for børn), af Oskar K, Gyldendal Uddannelse 2011 (let og højtæltnings). En fortælling om drengen og pigen, der spiller spil sammen. De er gode venner. De fortsætter med at spille sammen i mange år og venskabet bliver tilføjet forelskelse.
- *Jonatan* af Linda Klein, illustreret af Pia Thaulov, billedbog, Høst og Søn 2001. Billedbog om Rebeccas forelskelse i Jonathan, som ikke anerkendes af Rebeccas Tante, der mener, at man ikke kan være forelsket i nogen, når man kun er 5 år.
- *Putte og de andre*, af Lilja Scherfig, illustrationer Camilla Wichmann, Rasmus Bregnhøj og Otto Dickmeiss, Billedbog, Fahrenheit, 2008. Højtæltningsbog for de 7-9-årige. Bogen indeholder tre historier om kærlighed, mod og venskab.
- *Vilma og Leo* af Cecilia Lidbeck, Forlaget Klemtis 2009. (Letæltningsbog). Vilma er forelsket i den nye dreng Leo - og Tim er forelsket i Vilma.
- *Rødt hjerte blå sommerfugl*, af Annika Thor, Forlaget Forum 2003, (Højtæltnings for alle og selvstændig læsning for de ældste på indskolingsniveau). Fortællingen handler om Mille og Viktor, der går i samme klasse og er småforelskede. De ved det bare ikke endnu. Til gengæld kan Milles

veninde Ursula sætte meget i gang, og på Valentinsdag får hun sat dem sammen. Nu må de finde ud af, hvad det vil sige at være kærester.

SAGPROSA

- *Når jeg bliver mobbet* - en serie om følelser hos børn, af Lis og Torben Pøhler, Macholms Forlag 2003. I serien indgår følgende titler: Det er uretfærdigt - Når jeg er i dårligt humør - Jeg er noget særligt - Jeg er ensom - Jeg er genert - Jeg keder mig - Jeg er glad.

FILM OG TV

- *Op med humøret*, Kortfilm af Michael W. Horsten, 2005. En novellefilm om sorg og glæde, og om nødvendigheden af at få lov at føle det, man føler. Findes på www.filmcentralen.dk. I tilknytning til filmen findes undervisningsmateriale om børn og sorg.
- *Bror – min Bror*, Kortfilm af Henrik Ruben Genz, 1998. En historie om to brødre og én forelskelse.
- *Røde ører*, animationsfilm af Karsten Mungo Madsen, 2005. Om drengen der er forelsket og ikke kan finde ud af at sige det højt. Findes på "Filmhits for børn 3" og på www.filmcentralen.dk.
- *Kys Kys, kortfilm* af Linda Krogsøe Holmberg, 2001. Om Merle, hvis Lillebror er vild med at kysse. Det er Merle ikke indtil den dag Rasmus flytter ind i opgangen. Findes på www.filmcentralen.dk (Findes på CFU).
- *Kalder Katrine*, kortfilm af Per Fly, 1993. Findes på "Filmhits for børn 1" og på www.filmcentralen.dk. En filmhistorie for børn om den første sprøde kærlighed (Findes på CFU).
- *Jeg er fantastisk – jeg er...* dokumentarserie af Klaus Kjeldsen med animation af Stine Marie Buhl, 2013. En serie, hvor børnene fortæller om de følelser som børn tumler med i årene, hvor de både er store og små på samme tid. Findes på www.filmcentralen.dk

ANDRE LINKS

- www.bornetelefonen.dk På Børnetelefonens rådgivningsside kan der findes cases til brug i undervisningen om eksempelvis forelskelse, ensomhed, sorg og at være bange.
- Lege sammen, legekatalog med forslag til trivselsfremmende lege fra Red Barnet. Findes på www.redbarnet.dk/skole

FORSLAG TIL SAMARBEJDE MED SUNDHEDSPLEJERSKEN

Sundhedsplejerskerne tilbyder sundhedspædagogiske aktiviteter i 3. klasse.

Se "[Skolesundhedsplejen 6 – 16 år](#)"

Planlæg et forløb i samarbejde med sundhedsplejersken om følelser, håndtering af følelser og følelsers betydning for sundhed og trivsel.

FÆRDIGHEDS- OG VIDENSOMRÅDE: NORMER OG IDEALER

FÆRDIGHEDSMÅL:

Eleven kan samtale om kønsroller og mangfoldighed

VIDENSMÅL:

Eleven har viden om kønsroller

TVÆRFAGLIGE MULIGHEDER:

Dansk, musik, historie, billedkunst

FORSLAG TIL LÆRINGSMÅL

- Eleverne kan give eksempler på kønsroller og normer for køn.
- Eleverne kan give eksempler på normer for køn i litteratur, medier og reklamer målrettet børn.
- Eleverne kan samtale om køn og mangfoldighed.
- Eleverne kan give eksempler på køn og mangfoldighed i litteratur, medier og reklamer målrettet børn.
- Eleverne kan redegøre for kønsroller og mangfoldighed i klassen og i familien.
- Eleverne kan beskrive, hvordan kønsroller i familien har forandret sig i Danmark.

FORSLAG TIL AKTIVITETER

- Læse historier og se billeder, der viser normer og brud på normer for køn.
- Samtale om hvordan man kan være dreng og pige på mange måder – eksempelvis i forhold til det man leger, det tøj man tager på, det man laver i sin fritid, og det arbejde man gerne vil lave, når man bliver voksen.
- Højtlesning af historier og samtaler om drenge og piger, der bryder med normer for typiske drenge- og pigeroller.

- Samtale om hvordan eleverne i klassen, på tværs af køn, er ens og forskellige i forhold til, hvad de laver i deres fritid, hvad de godt kan lide at se i fjernsynet, og hvad de godt kan lide at lave med deres venner og familie.
- Samtale om kønsroller i familien med afsæt i tekster, film og billeder, der viser forskellige kønsroller. (Eventuelt med en historisk vinkel).
- Finde eksempler på, hvordan man typisk opdeler i drenge og piger, eksempelvis fødselsdage, legetøj, bestemte lege, tøj, toiletter, fritidsinteresser, bøger, farver etc. Samtale om hvad opdelingen i "dreng" og "pige" kan betyde for børns muligheder for at gøre det, de helst vil i relation til disse ting.
- Undersøge hvad børnesange fortæller om drenge- og pigeroller.
- Interviewe forældre og bedsteforældre om drenge- og pigeroller, da de var børn og tal om, hvilke forskelle der er i forhold til elevernes egne oplevelser med drenge- og pigeroller.
- Invitere forældre og bedsteforældre på besøg til at fortælle om drenge- og pigeroller, da de var børn. Tal om forskelle og ligheder i forhold til drenge- og pigeroller i dag.
- Samtale om køn og mangfoldighed, eksempelvis, at man selv bestemmer, hvordan man vil udtrykke sit køn, og hvordan der findes mange former for køn og kønsudtryk.
- Undersøge kønsroller, normer og mangfoldighed i kunstværker.
- Producere collager, reklamer, sange og tegneserier der viser køn og mangfoldighed.

FORSLAG TIL MATERIALER OG HENVISNINGER

Undervisningsmateriale

- Find undervisningsaktiviteter og forløb om køn, normer og idealer fra Uge Sex på **www.underviserportal.dk**, Sex & Samfund
- *Skolens bog om køn og ligestilling*, af Cecilie Nørgaard og Bonnie Vittrup, Informationsforlag 2006. Et undervisningsmateriale til danskundervisningen i 1.-10. klasse. Bogen behandler kønsmatematikker gennem danskfaglige discipliner. Findes på CFU

FIKTION

- *Er du fej, Alfons Aaberg?* Af Gunilla Bergstrøm, Gyldendal, 2011. Børnebog om Alfons Aaberg, der ikke vil slås lige som de andre drenge.
- *Den dag Rikke var Rasmus og Frederik var Frida*, af Louise Windfelt (tekst) og Katrine Clante (illustrationer), Ligestillingsministeriet 2008. Billedbog om køn og kønsroller udgivet til børnehaver. Bogen kan også bruges som oplæsnings- og dialogbog i de yngste klasser i grundskolen.
- *Pippi Langstrømpe*, Astrid Lindgren. Gyldendal 2008
- *Ronja Røverdatter*, af Astrid Lindgren, Gyldendal, 1981. Historien om pigen Ronja og drengen Birk. De to børn viser, hvordan man kan være dreng og pige på mange måder.
- *Silkesød!* Af Gro Dahle og Svein Nyhus, Forlaget Alfa 2011. En billedfortælling om, hvor galt det kan gå, hvis man skal leve op til normerne for, hvordan man er "en rigtig pige".
- *De små synger*, af Gunnar Nyborg-Jensen, Høst, 1992.
- *Kenny og Barbierne*, Pija Lindenbaum, Klematis 2008. En billedfortælling for de mindste om kønsidentitet og normer for køn.

FILM OG TV

- *Ernst og Fodbolden*, Alice de Champfleury, ASA Film production A/S 2000. Findes på **www.filmcentralen.dk**
- *Lille mand*, Dansk kortfilm af Esben Tønnesen, 2006. Mathias, en lille mand på 8 år, er ved at skrive verdens vigtigste opgave i skolen »Sådan er kvinder - en håndbog« af Mathias. Ikke nogen helt nem opgave, viser det sig.
- *Nana*, dansk mini-serie i 6 afsnit, DR, 1985.
- *Emil fra Lønneberg*, svensk spillefilm, 1971. Findes på **<http://www.filmcentralen.dk>**
- Find filmklip på www.dr.dk/skole.

FÆRDIGHEDS- OG VIDENSOMRÅDE: KROP

FÆRDIGHEDSMÅL:

Eleven kan samtale om kroppe og mangfoldighed

VIDENSMÅL:

Eleven har viden om kroppes forskellighed

TVÆRFAGLIGE MULIGHEDER:

Dansk, billedkunst, natur/teknik, idræt, matematik

FORSLAG TIL LÆRINGSMÅL

- Eleverne kan sammenligne drengeskroppe og pigeskroppe.
- Eleverne kan samtale om kroppe og mangfoldighed.
- Eleverne kan redegøre for hvordan kroppe kan være ens og forskellige i forhold til alder, hudfarve, kropsform og funktionsnedsættelser.
- Eleverne kan redegøre for, hvordan kroppe udvikler sig fra barn til voksen.
- Eleverne kan samtale om sammenhænge mellem krop og trivsel.
- Eleverne kan give eksempler på, hvordan omgivelser og miljø påvirker kroppen og kroppens udvikling.
- Eleverne kan samtale om normer for kroppen i reklamer og sociale medier.

FORSLAG TIL AKTIVITETER

- Se film og se og læse i bøger med billeder om kroppen – også den nøgne krop og tal om hvad forskellige dele på kroppen hedder. Tal om hvordan nogen dele på kroppen kan opleves som mere private end andre.
- Fotografer hinandens silhuetter og silhuetter af andre børn samt voksne i forskellige aldre. Brug billederne som udgangspunkt for dialog om kroppe, kroppes udvikling og kroppes forskellighed.
- Aktiviteter om krop og mangfoldighed og kroppens udvikling fra barn til voksen fra Uge Sex
- Massage og lege om krop og trivsel
- Arbejde med filmklip og opgaver om "Se min krop" fra DR Skole.
- Finde billeder af forskellige kroppe i forskellige aldre og lave collager, der viser, hvordan kroppe kan se forskellige ud. Samtale om forskelle og ligheder både i forhold til køn, kropsbygning, hudfarve og handicaps/funktionsnedsættelse.
- Se på kroppe i kunsten. Samtale om hvilke forskelle og ligheder, der er på de kroppe, der præsenteres på værkerne, og hvordan de ligner eller ikke ligner virkelighedens kroppe.
- Undersøge om alle former for kroppe bliver vist lige meget i aviser, blade, reklamer, film... etc. Samtale om hvorfor det er sådan, og hvad det betyder for børns overvejelser om, hvordan kroppe skal se ud.
- Lave plakater og udsmykke skolen med billeder af mangfoldige kroppe.
- Samtale om, hvordan miljøet og omgivelserne kan påvirke kroppen, eksempelvis i forhold til miljøet i klasseværelset og på skolen, eller det miljø man bor i (eksempelvis i forhold til udsættelse for kemi og andre påvirkninger, muligheder for fritidsaktiviteter, muligheder for frisk luft...).

FORSLAG TIL MATERIALER OG HENVISNINGER

Undervisningsmateriale

- Find undervisningsaktiviteter og forløb om krop og mangfoldighed, krop og miljø samt kroppens udvikling fra Uge Sex på www.undviserportal.dk, Sex & Samfund
- *Krop*, undervisningsmateriale til dansk, historie, idræt og sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab, Destination Trivsel (2016), Sex & Samfund. Findes på www.undviserportal.dk
- www.kroppelop.dk, Undervisningsmateriale til 0.-3. klasse, Sex & Samfund.

FIKTION

- *Sådan virker verden. Sandheden om nyset, numsen og resten af din krop* af Iben Maria Zeuthen og Huxi Bach. Politikens Forlag 2011. Med humor og fantasi gennemgås hele kroppen og formålet med kroppens forskellige funktioner. Men historierne er både løgnagtige og overdrevne. Det usandfærdige som virkemiddel kan i undervisningen skabe afsæt for arbejdet med, hvordan kroppen rent faktisk hænger sammen og dermed udfordre elevernes viden.
- *LABER* af Jens Blendstrup. Fra Børnenes Ænsyklopædi, Gyldendal 2008. Kortprosaisk tekst, der med forfatteren Jens Blendstrups skæve tilgang giver sit bud på en definition af at være "laber". At være laber handler ikke om at være perfekt, men om at være noget særligt eller noget skævt.

FILM OG TV

- DR Skole, Temaside: Min Krop, www.dr.dk/skole/klassens-tid/se-min-krop
- Ernst i svømmehallen, kortfilm (animation) af Alice de Champfleury, ASA Film Production A/S, 2000. Findes på www.filmcentralen.dk. Find undervisningsmateriale til filmen hos Det danske Filminstitut. www.dfi.dk (Findes på CFU). Find undervisningsmateriale til Ernst i Svømmehallen hos Det danske Filminstitut, www.dfi.dk.

FORSLAG TIL SAMARBEJDE MED SUNDHEDSPLEJERSKEN

Sundhedsplejerskerne tilbyder sundhedspædagogiske aktiviteter i 3. klasse. Se "[Skolesundhedsplejen 6 – 16 år](#)"

Link: <http://silkeborgkommune.dk/Kommunen/Afdelinger/Boerne-og-Familieafdelingen/Sundhedsplejen>

Planlæg et sundhedsværksted om krop, sundhed og trivsel i samarbejde med sundhedsplejersken, hvor der arbejdes med kroppes forskelligheder og hvordan kroppen påvirkes af både livsstil og levevilkår.

FÆRDIGHEDS- OG VIDENSOMRÅDE: FAMILIELIV

FÆRDIGHEDSMÅL:

Eleven kan sammenligne familieformer

VIDENSMÅL:

Eleven har viden om familieformer

TVÆRFAGLIGE MULIGHEDER:

Dansk, billedkunst, natur/teknologi, historie

FORSLAG TIL LÆRINGSMÅL

- Eleverne kan gøre rede for forskellige familieformer.
- Eleverne kan sammenligne egen familieform med andre familieformer.
- Eleverne kan gøre rede for normer og idealer omkring familier og familieformer.
- Eleverne kan samtale om familiens betydning for børns sundhed og trivsel.

FORSLAG TIL AKTIVITETER

- Lave illustrationer af egne "familiecirkler" på **kroppelop.dk**. "Mine cirkler" er en tidssvarende version af arbejdet med "stamtræer", men tager udgangspunkt i elevernes virkelighed, hvor familier er mangfoldige, ikke nødvendigvis forbundet biologiske, og hvor man kan have flere familier på samme tid, som fylder lige meget i ens hverdag.
- Læse tekster, se billeder, tegninger og familieklip med forskellige familieformer.
- Tegne tegninger og skriv små tekster om gode ting man kan lave med sin familie.
- Lave små tegneserier om familier på **kroppelop.dk** eller i GOanimate.
- Undersøge eksempler på forskellige måder familier kan se ud på og lave billedfriser med tegninger

eller fotos af forskellige familieformer.

- Aktiviteter om familier og den mangfoldige familie fra Uge Sex og Destination trivsel.
- Samtale om film, historier og cases, der handler om børn, som oplever skilsmisser, at miste en forælder, nye familierelationer..etc.
- Lave interviews med forældre og bedsteforældre om, hvordan deres familier så ud, da de var børn. Samtale om, hvilke forskelle og ligheder, der er mellem før og nu.
- Læse fag- og skønlitteratur om familier i gamle dage.
- Se på familiemotiver i kunsten i forskellige tider. Samtale om hvordan den måde man viser familier i kunsten på har ændret sig og hvorfor.

FORSLAG TIL MATERIALER OG HENVISNINGER

Undervisningsmateriale

- Find undervisningsaktiviteter og forløb om familier og mangfoldighed fra Uge Sex på **www.underviserportal.dk**, Sex & Samfund
- *Familie*, Undervisningsmateriale til dansk, historie, billedkunst og sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab, Destination Trivsel (2016), Sex & Samfund. Findes på **www.underviserportal.dk**
- **www.kroppelop.dk**, Undervisningsmateriale til 0.-3. klasse, Sex & Samfund.

FIKTION

- *Hvor er Karlas Far?* Af Pia Olsen og Karla Elena Olsen, Børnebog for de yngste om at være blevet til ved hjælp af donor, Siesta, 2011.
- *Forunderlige familier*, af Gitte Camilla Buus, m.fl, Skriveforlaget 2008, højt læsningsbog om mange forskellige måder at leve som familie på.

- *Min familie* af Oscar K. og Dorte Karrebæk, Alma 2004. Et satirisk familieportræt af en broget hundefamilie, fortalt på godt og ondt. I billedbogen præsenteres onkler, paponkler, elskerinder, mødre og bedsteforældre, som alle indgår i nogle mere eller mindre funktionelle relationer. Samtale om bogen kan danne udgangspunkt for refleksioner omkring, hvornår og hvordan man føler sig som en del af en familie. Billedbogen lægger desuden op til dialog omkring, hvordan og hvorfor man er sammen som familie. Hvad er betydningsfuldt? Hvordan skal man opføre sig?
- *Mig og Min familie*, af Poul Larsen, illustreret af Poul Holck, Følfod 2002. Udvalgte digte kan højtlæses og bogens illustrationer kan bruges til samtale (Findes på CFU).
- *Hvor er Karlas far?* Af Pia Olsen og Karla Elena Olsen. Børnebog for de yngste om det at være blevet til ved hjælp af donor, Siesta, 2011.
- *Vitello vil have en far/Vitello skal have en papfar* af Kim Fupz Aakeson, Gyldendal 2008/2010. Vitello bor sammen med sin mor og har aldrig haft kontakt med sin biologiske far. I disse to fortællinger tematiseres det på humoristisk vis, hvordan det føles at vokse op med én forælder, samt hvordan det føles, når der pludselig er en ny mand inde i billedet.
- *Hele familien!* Af Alexandra Maxeiner, Klematis 2011. Mangfoldig billedbog, der præsenterer forskellige måder at være familie på. Handler om enebørn, delebørn, donorbørn, regnbuebørn, adoptivbørn og patchworkfamilier. Men fortællingen behandler også familien som tema i forhold til følelser, forskelle, kulturer og familielivet generelt. Bogen indeholder kopisider, hvor eleven kan arbejde med at beskrive sin egen familie.
- *Tigre og tatoveringer* af Karla von Bengtsson og Anne Marie Donslund, Copenhagen Bombay: Carlsen 2010. Billedbog om den forældreløse pige Maj, der bor sammen med sin elskede onkel Sonny. Maj drager ud i verden for at finde en "rigtig familie", som hun har set i reklamerne. Efter vilde eventyr lykkedes det til slut Maj at finde sin helt rigtige familie, nemlig onkel Sonny. "Nogle gange er det, man leder efter, lige i baglommen". Bogen kan skabe afsæt for samtale om, hvad der definerer "en rigtig familie". Er det følelser eller normer? Handler det om at have en far og en mor og at spise sundt, eller handler det om at have nogen, der elsker én? Bogen findes også som film.
- *Huset* af Naja Marie Aidt, Branner og Koch 2008. "Huset" består af seks fortællinger om seks forskellige familier, der bor i samme bygning. De seks fortællinger kan læses i tilfældig rækkefølge. Hver enkelt fortælling viser med enkle virkemidler, hvordan familier lever forskelligt, og at der er mange måder at være familie på. "Huset" er befolket af forskellige kulturer og forskellige familieformer.

FILM OG TV

- Familier, film om familie på www.kroppelop.dk, Sex & Samfund
- DR. Skole. Familieliv. Tema om familie og familieliv med filmklip og tilhørende opgaver på www.dr.dk/familieliv
- *Lille Far*, kortfilm af Michael W Horsten om Marie på 7, der har svært ved at udtrykke sin vrede på sin far, når man ikke ses ret tit og gerne skal have det rart sammen, når man ses. Find undervisningsmateriale til filmen på www.dfi.dk. Filmen findes på Filmstriben.dk og i "Filmhits for Børn 3" fra Det Danske Filminstitut (Findes på CFU).
- *Drengen i kufferten*, af Esben Toft Jacobsen, 2006, animationsfilm på 6 min. Pindsvinet Morten får en lillebror og har pludselig svært ved at få mor og fars opmærksomhed. Derfor beslutter Morten sig for at skaffe sig af med sin lillebror, så alt kan blive ligesom før. Se mere om filmen og find undervisningsmateriale på www.filmcentralen.dk. Filmen findes i "Filmhits for børn 6" fra Det Danske Filminstitut.
- *Love Child*, kortfilm om søskendejalousi af Daniel Wirtberg, 2009, Buster DVD2 uddelt til alle skoler. Find undervisningsmateriale til filmen på http://www.buster.dk/b/UV/UV-love_child.pdf
- *Pigen, der huskede det hele*, kortfilm af Peter Hausner og Søren Tomas 1998. Baseret på en billedbog af Kim Fupz Aakeson. Filmen findes på "Filmhits for Børn 3" og på www.filmcentralen.dk (Findes på CFU)
- *Mig og min familie*, Anja Hauberg, 2012. Koncern TV. Dokumentarserien "Mig og min familie" portrætterer danske børn i alderen fem til syv år, som på forskellig vis adskiller sig fra normen. Findes på www.filmcentralen.dk
- *Frederikke*, dansk kortfilm af Heidi Maria Faisst, 2007. Om Frederikke på 9 år, der skal på weekend hos sin mor, men der er ikke rigtig plads til hende, fordi moren har fået en ny kæreste. (til 3.klasse) Filmen findes på www.filmcentralen.dk

ANDRE LINKS

- Find cases, der kan bruges i undervisningen på Børns Vilkårs hjemmeside i Børnebrevkassen: <http://www.bornetelefonen.dk/raadgivning/BorneBrevkassen.aspx>

FÆRDIGHEDS- OG VIDENSOMRÅDE: REPRODUKTION

FÆRDIGHEDSMÅL:

Eleven kan forklare, hvordan man får børn

VIDENSMÅL:

Eleven har viden om reproduktion

TVÆRFAGLIGE MULIGHEDER:

dansk, natur/teknologi

FORSLAG TIL LÆRINGSMÅL

- Eleverne kan med egne ord forklare, hvordan man kan få børn på forskellige måder.
- Eleverne kan forklare hvad begreberne adoption, assisteret befrugtning og reproduktion betyder.

FORSLAG TIL AKTIVITETER

- Se på illustrationer af og tal om, hvordan man får børn (herunder også kunstig befrugtning og adoption), hvordan barnet vokser i moderens mave og selve fødslen.
- Samtale om, hvem der kan få børn med hvem, og hvordan man kan få børn, hvis man er to af samme køn eller hvis man er alene og gerne vil have et barn.
- Se film og illustrationer og læs billedbøger om reproduktion, adoption, assisteret befrugtning og fødsel.
- Producere tegnefilm, lave tegninger og skrive små historier om, hvordan man kan få børn på mange måder.

FORSLAG TIL MATERIALER OG HENVISNINGER

Undervisningsmateriale

- Find undervisningsaktiviteter og forløb om reproduktion fra Uge Sex på www.underviserportal.dk, Sex & Samfund
- *Når livet begynder*, af Thomas Meloni Rønn, Forlaget Meloni, 2010 (samtale- og billedbog). På www.meloni.dk kan der downloades en lærervejledning med forslag til, hvordan man kan arbejde med temaerne i bogen.

FIKTION

- *Hvor er Karlas Far?* Af Pia Olsen og Karla Elena Olsen, Børnebog for de yngste om at være blevet til ved hjælp af donor, Siesta, 2011.
- *Rosita*, af Pimm van Hest. Illustreret af Nynke Talsma. På dansk ved Helene Lund Sylvestersen. Forlaget Turbine 2009. (Højt læsning og samtale) Børnebog for de yngste om Rosita, der opdager, at hun aldrig har ligget i sin mors mave og derefter får fortællingen om, hvordan hun er adopteret.

SAGPROSA

- *Slottet med de mange værelser*, af Helene Goldberg og Maruska La Cour Mosegaard, Turbineforlaget 2008. Billedbog om blomsten og byen, som fortæller om de forskellige måder børn i dag bliver til på.
- *Er det her, der bliver bollet?* af Maise Njor, Gyldendal 2009

FILM OG TV

- Tankebobler: Hvad er et liv for noget af **Meelis Arulepp**, 2013. En tegnet dokumentarfilm om børns filosofiske tanker om blandt andet evolutionsteorien, fødsel, død, sjæl, godt og ondt. Findes på www.filmcentralen.dk
- Sådan får man altså børn, tegnefilm af Liller Møller (1990). Findes på www.youtube.com

FORSLAG TIL SAMARBEJDE MED SUNDHEDSPLEJERSKEN

Sundhedsplejerskerne tilbyder sundhedspædagogiske aktiviteter i 3. klasse.

Se "**Skolesundhedsplejen 6 – 16 år**"

Planlæg et forløb sammen med sundhedsplejersken om reproduktion og fødsel.

Silkeborg
K o m m u n e